

huis is de post van den commandant der marechaussee en het hoofdkwartier van de dijkwacht in de omgeving, in de huizen aan den dijk ingekwartierd. In het ondergelopen gedeelte is om zoo te zeggen geen mensch meer.

De gelagkamer van 't Veehuis was vol politie. Bij 't vuur zaten 3 oude boertjes een beetje te huilen over al de ellende. In de huiskamer van den voorman zijn veldbedden gespreid voor de soldaten. Voor den dijk lag juist een boot om vee en menschen te laden voor Tiel en Nijmegen en er kwamen nog een paar menschen aan met hun tot dusver achtergebleven koeien en een vorkleumd paard. Vlak achter den dijk begint het water.

Van Dreumel ziet men alleen nog daken. Een man, die uit Tiel was overgekomen om naar zijn bootje te kijken, vertelde ons, dat in de Dorpstraat wel een meter of 5 water staat en dat er al veel huizen ingevallen waren. Hij wees ons op een dak, vlak bij den dijk, dat ook op invallen stond, en dat terwijl wij erover spraken heel geleidelijk opzijzakte en al dieper verdween, stil aan, zonder eenig gerucht, zooals iemand verdwijnt, die verdrinkt: zijn hoofd houdt hij nog zoo lang mogelijk boven en dan, opeens, kan hij niet meer en 't is gedaan.

En daar staat men dan zoo rustig naar te kijken. Wie weet is 't toch maar het heele bezit van den gene, die er gewoon heeft.

Om ons heen woelde het gedoe van menschen, die aan het veehuis kwamen vragen, hoe het hiermee was en hoe het daarmee was, en de wachtmeester van de marechaussee moest met zijn, al schor gesehreeuwde stem maar zien, hoe hij, boven al het door-olkaar-gepraat uit, zich verstaanbaar maakte om de vragen te beantwoorden. Tusschen die drukte door trippelden dan opeens de roze kousen in lage schoentjes van een Dreumelsche coquette, die onder moeders vleugels even uit Tiel overgekomen was om den inderhaast achtergelaten boel te sluiten.

Daar kwam opeens ook de burgemeester van Dreumel, de heer A. A. J. van Erp, van wien we van alle kanten reeds vernomen hadden. Hij vond het noodig excuus te maken voor zijn uiterlijk, maar wat zal men daarop te zeggen hebben, wanneer men zelf tot over de ooren onder de slik zit en iemand voor zich heeft, die al in een nacht of vier niet uit de kleeren is geweest.

Zoo druk als de heer Van Erp het had, vond hij toch nog een oogenblik tijd om met ons te praten en ons de lotgevallen van zijn gemeente te vertellen. De algemeene toestand is hier, zei hij ons, zooals u ziet allertreurigst. Maar we hebben gelukkig geen menschenlevens verloren en van de beesten zijn er voor zoover ik weet maar twee verdronken.

Om bij het begin te beginnen, vertelde de heer Van Erp ons dan, dat hij op Oudejaarsavond een telefonisch bericht had gekregen omtrent een vermoedelijke doorbraak bij Overasselt, waaruit men moedelijk doorbraak bij Overasselt, waaruit men kon besluiten, dat het Land van Maas en Waal onder water zou komen te zitten. Zekerheid was er echter voorloopig niet te krijgen. Voor alle geval is men toen eenter dadelijk maar begonnen met voorbereidende maatregelen voor de reuding van de menschen en het vee. Alle booten, die in de gemeente te krijgen waren, zijn geroquireerd en op de meest bedreigde punten van de gemeente neergelgd. Op Oudejaarsavond heeft de burgemeester met het dagelijks bestuur en eenige anderen wacht gehouden op het raadhuis. Zelfs op Nieuwjaarsdag wist men nog niet zeker hoe het eigenlijk met de doorbraak stond. Intusschen waren er menschen in Dreumel op raad van den burgemeester echter alvast maar met het ruimen van hun huizen begonnen. Er kwam een bericht, dat de Reeteldijk, een binnendijkse waterkeering, overgelopen was, zodat men meende alleen wat kweilwater te zullen krijgen. Maar in den nacht van 1 op 2 dezer stond Leeuwen, hoogerop aan den Waaldijk, al onder en toen begreep men te Dreumel toch wel, dat er meer aan de hand was. De voorloopige maatregelen waren intusschen ook uitgebreid met voorzorgen ten aanzien van de voedselvoorziening voor de menschen en het vee.

Den 2den Januari kwam het water opeens met een geweldige kracht opzetten, en eer men het goed wist, stond Dreumel toen meteen ook blank. De roeiers waren gelukkig op hun post en konden overal, waar het noodig was, hulp verleen. Door de telefoon kon men van het raadhuis met alle hoeken van de gemeente veeeling houden en hulp zonden aan de plaatsen, die er het eerst voor in aanmerking kwamen.

De marechaussee is toen op last van den burgemeester begonnen rond te gaan om den menschen aan te zeggen, dat zij uit hun huizen moesten en dat ook al het vee op het droge gebracht moest worden. Voor de zieke menschen die moeilijk vervoerd konden worden heeft pastoor Kersemakers de zorg op zich genomen. Hij heeft hen allen naar het gasthuis en zijn pastorie laten overbrengen. In de pastorie had hij op een oogenblik een 40 of 50 zieken en ouden van dagen onderdak. Dank zij de uitstekende hulp van de bevolking is het reddingswerk zeer vlot verlopen. De burgemeester drong erop aan, dat wij den heer Vermulen, den hoofdonderwijzer, en de heeren Hermans, Lipse, de Grauw, van Rossum, Heimeriks en Kooimans eervol zouden vermelden voor het vele, dat zij in 't belang van de voedselvoorziening en de redding hebben gedaan.

De vrouwen en kinderen, die uit de huizen waren gehaald, zijn meest allen dadelijk op vrachtauto's naar den Bosch vervoerd of met de boot naar Tiel en Nijmegen. Het weghalen uit de huizen heeft te Dreumel als elders ontzettend veel moeite gekost, omdat er huizen waren, waar 't water in een oogwenk een paar meter hoog in de kamers stond, en ook bij het afhalen van de zieken hebben zich complicaties voorgedaan. Maar daar zullen we nu maar niet verder over uitweiden. Het is overal hetzelfde. Het vee is eveneens zoo spoedig mogelijk weggevoerd, behalve een 200 melkkoeien, die in tijdelijke stallen langs den dijk en op den vluchtheuvel, een driesprong in den dijk, worden gehouden vanwege de melk. Er was eerder voor gezorgd, dat er een voldoende voorraad voedsel voor het vee was en de burgemeester had zich ook tijdig met Heerewaarden en Tiel in verbinding gesteld om van daar brood te krijgen voor de achtergeblevenen. Verder heeft hij op zijn verzoek een sproeiwagen met drinkwater uit den Bosch gekregen. De elektrische verlichting moest, daar de transformator werd bedreigd, worden uitgeschakeld, maar er is op een hooger punt een andere transformator geplaatst en nu heeft men ten minste dan weer licht. Woensdag heeft men de zieken en ouden van dagen naar elders overgebracht.

Er is dus wel voor alles gezorgd, maar, zooals de burgemeester ons zeide, de armoede en het gebrek rijpen toch zeer. Dreumel leeft op den rand van den hongersnood. De schade aan de huizen is enorm en het vee, dat gered is, is toch zeker veel in waarde achteruitgegaan. Om de weg te voeren beesten terug te vinden heeft het gemeentebestuur ze alle laten merken en geregistreerd. Het ligt in de bedoeling, de varkens aan exportslachterijen te verkoopen. Er waren reeds kooplieden in 't dorp, die ze voor een appel en een ei van de boeren wilden overnemen, maar dat heeft het gemeentebestuur tegengegaan. (Hieromtrent is reeds een en ander in ons ochtendblad gemeld. Red.) Om verdere misbruiken te voorkomen is een verbod van veevervoer buiten het gemeentebestuur om uitgevaardigd, waardoor de boeren beschermd worden tegen degenen, die misbruik denken te maken van den nood. De heer van Erp protesteerde tegen de bewering, dat de pontonniers te Dreumel zulke goede diensten zouden bewezen hebben. Dat is wel beweerd, maar 't is niet waar; zij zijn maar een nacht in Dreumel geweest en den morgen daarop onverrichterzake weer vertrokken. Het werk was toen zij aankwamen, al gedaan.

De heer van Erp zeide ons nog, dat naar zijn meening in de riviercorrespondentie hoogst noodzakelijk het gebruik van telegraaf en telefoon voorgeschreven moet worden. Was dat beter geregeld geweest, dan had men te Dreumel zeker 12 uur eerder geweten, waar men aan toe was.

Tot slot van het gesprek hebben wij onder geleide van den burgemeester een korte rondvaart gedaan door eenige straten van het dorp, De Rooyische Straat langs den Maasdijk, de Heeresteeg door den polder, en de Dorpstraat. Overal de grootste ellende en de huizen tot het dak onder het water. Er was geen kwestie van, dat wij ergens naar konden komen kijken. Overal staan de vensters onder. Vele huizen zijn reeds door den sterken stroom ingevallen. De burgemeester meende, dat het er wel een 40 à 50 konden zijn. De stroom is zoo sterk, dat het zeker niet zonder gevaar is er met een boot in te gaan, en het gemeentebestuur ziet dan ook toe, dat de menschen zich niet op hun eigen gelegenheid op het water wagen, maar geoeefde roeiers mee krijgen. Vooral in de Bergsteeg is de verwoesting groot.

Op het gemeentehuis wordt nog gewerkt, d. w. z.

op den zolder. Men vaart met het bootje tot het balkon, naar de eerste verdieping, stapt daar op een ladder en zoo raakt men er binnen. Daar logeert ook de burgemeester. Zijn familie heeft hij naar Tiel weggezonden. Ook op het postkantoor zijn nog menschen, de telefoonhouder en zijn assistent, die op den zolder met een toestel zitten. Zij hebben al dien tijd, dat de watersnood nu al duurt, den dienst kunnen onderhouden, hoewel het op een gegeven oogenblik zoospande, dat de telefoonhouder op een tafel moest staan telefonteeren vanwege het binnendringende water.

Nadat wij teruggekomen waren, hebben wij even met een stuk of wat menschen uit Dreumel gepraat. Er werd ons verteld, dat er 400 menschen krankzinnig geworden waren en al in Venray zaten; maar de burgemeester vertelde ons dat het hiermede zoo erg niet was. Het waren slechts gevallen van overspanning. Dat er menschen overspannen zijn geraakt, is overigens geen wonder met al die emoties. Een vrouw, die met zeven kinderen in een auto naar den Bosch werd gebracht na een moeilijke redding, was onderweg zoo plotseling onwel geworden, dat men haar dadelijk na aankomst moest bedienen, omdat men dacht, dat zij zou bezwijken. Maar gelukkig is zij weer bijgekomen. De menschen zijn ondanks de goede maatregelen van het gemeentebestuur zoo snel uit hun huizen moeten vluchten, dat zij slechts het noodzakelijkste hebben kunnen meenemen, alleen wat kleeren. Sommigen hebben eenige meubels naar de school kunnen brengen, waar ze op zolder staan.

Van een boer die een stuk of 15 koeien op stal had, vertelde men ons, dat hij zijn beesten over planken naar den hooizolder had weten te krijgen. De beesten schijnen er op het oogenblik nog te staan. Woensdag waren een paar menschen er met een boot langs gevaren en hadden ze gezien. Eten hadden zij genoeg, maar drinken niet, een van de menschen in de boot had een riem toegestoken; zij hadden die afgelik, zoo'n dorst als zij hadden. Het is treurig, maar er is niets aan te doen. De beesten zullen moeten omkomen van den dorst. Men zou ze alleen door het dak kunnen redden en dat zou met levensgevaar voor de redders gepaard gaan. Het was juist de eigenaar van deze beesten, van wien men o.a. vertelde, dat hij krankzinnig was geworden, wat zeker te begrijpen zou zijn.

Bij het vallen van den avond zijn wij toen nog even den dijk langs naar Alphen gewandeld om iets van het daar gemaakte gat op de Maas te zien, maar het werd onderwijl al te donker. Wij hebben het zoover niet gebracht. De toestand te Dreumel is wel zoo erg als wij het nog megens hebben gezien en men ziet heel wat ellende in het gebied van den watersnood.

En toen terug. Het was donker, toen wij bij den kleidijk, waarlangs wij gekomen waren, aanlandden om de reis naar Rossum, waar de auto ons wachtte, te aanvaarden. Over den dijk een harde wind. Wij hadden hem juist tegen. De regen had de klei nappiger en papperiger gemaakt en hoe wij die 10 kilometer klein doorgelopen zijn, dat weten wij nog niet.

Het was vallen en opstaan, en voetje voor voetje verder, na telkens den weg verkend te hebben door voelen met een stok links en rechts in het water. Wij hadden nog nooit zoo goed beest, wat het wezen moet in den nacht bij zulk een weer, het water rondom, op zolder of zooals zoovele malen is voorgekomen op het dak te zitten, en wat een angst er deze dagen door duizenden en duizenden is uitgestaan. En nu hadden wij dan toch altijd vasten, hoewel wat glibberigen, grond onder de voeten. Het was een long long way en het einde kwam maar niet in 't zicht. Tegen iedereen stap vooruit, dien wij deden, gleden wij er twee achteruit op onze langzamerhand tot onherkenbare kleiklonten aangegroeiye voeten.

Maar wij zijn er laat in den avond dan toch gekomen, hoewel wij er meer dan eens aan gexanchoop hebben of wij het nog halen zouden, en daarom krijgt de patroon der journalisten nu 't volgende jaar op dezen dag zijn kaars van ons.

In het Hotel Noordbrabant in 's Hertogenbosch troffen wij vele vluchtelingen aan uit de overstromde plaatsen. De heer Mulder, de eigenaar, heeft een groote zaal, een aantal van zijn logeerkamers en zijn eigen woning met zolder ingeruimd, en de menschen leven daar nu zoo lang. Ongelukkig, omdat zij van huizen zijn en niet weten hoe het daar gesteld is, maar dankbaar, dat ze tenminste een dak boven 't hoofd en den kost hebben.

Naar Dreumel.

Van den Bosch over Hedel en Rossum naar Dreumel in het Land van Maas en Waal. — Een gesprek met den burgemeester. — Veel schade. Invallende huizen. — Een moeilijke tocht door 10 K.M. klei.

Onze □-correspondent seinde gisteravond uit 's-Hertogenbosch:

Het journalistieke leven vliedt snel en vol afwisseling voorbij. Op den weg, dien wij, journalisten, betreden, zijn weinig voetstappen, die om met den dichter van het Oudejaarslied te spreken, „beklijven“. Even spoedig zijn de meeste dingen vergeten als beleefd, maar er komen toch ook wel eens van die oogenblikken, waarop men tot zichzelf zegt: het volgende jaar op dezen dag zal ik voor den patroon der journalisten — hoe heet hij ook weer? — een kaarsje aansteken voor het fortuinje, dat ik vandaag gehad heb, of: omdat ik hier weer zoo goed doorheen gerold ben.

Nu, de patroon van de journalisten kan voor wat ons betreft voor 't volgende jaar op den datum van heden op een dikke kaars rekenen. Wij hopen 't niet te vergeten. Niet omdat hij ons een fortuinje beschoren heeft, want het is alles wel beschouwd juist geen bijzonder fortuinlijke dag, dien wij achter ons hebben, maar vanwege het feit, dat wij op de binnenplaats van het hotel den huisknocht nog kunnen hooren kolenschoppen en niet in de Brabantse klei zijn blijven steken en daar in regen en wind den nacht hebben moeten doorbrengen, om van eigen gebeurlijkheden nu nog maar niet eens te praten. Maar wij loven nog, en 't is al laat in den avond, dus ter zake.

Om weer eens ergens anders te gaan kijken, waren wij van Grave naar den Bosch verhuisd met de bedoeling, te trachten naar Dreumel, Wamel of Leeuwen te komen. Dat zijn drie van de plaatsen in den Westelijken hoek van het Land van Maas en Waal, die teengenvolge van de doorbraak bij Overasselt wel het ergst door het water geteisterd zijn, omdat zij in 't laagste gedeelte van den polder liggen, precies in den nu heelemaal met water gevulden zak tusschen de dijken van de Maas en de Waal, waar het al maar door de dijkbreuk bij Overasselt aanjagende water tegen opgestuwd wordt. En dus waren wij van den Bosch tegen den middag met een auto vertrokken.

Wij behoeven nu zeker niet meer te zeggen, dat er benoorden den Bosch veel, ontzaglijk veel, water staat. Bij Hedel, waar de schipbrug als een kameelrug zoo hoog opgebeld ligt over de rivier, kruisten wij de Maas. Langs den heelen weg zijn er in de uiterwaarden van de Maas steenbakkerijen en verspreide woningen, die natuurlijk heelemaal onder water staan en verlaten zijn. Bij Driel hadden wij Westelijk van den dijk den Bommelerwaard, die gelukkig nog vrij is gebleven van het water. Hoewel het juist hier een oogenblik heel erg om gespannen heeft, de de dijk het zou houden, en zoo kwamen wij te Rossum. Langs den dijk komt men nu overal de dijkwachten tegen, die hun vaste vak afluopen, heen en weer, 's avonds en 's nachts, met hun tweeën en een lantaarn, om van uur tot uur den waterstand op te nemen en na te gaan, of er altemet iets met den dijk gebeurt. Voor Rossum nog even een van die typische watersnood-tafreelen, die men nu onophoudelijk ziet. Een vrouw op den kant van den dijk bij haar schamele bootje — wat oude en door het vocht nog meer geruïneerde meubels — in gelaten afwachting, tot men haar zou komen halen, ineengekonden onder een parapluie.

Tal van andere vluchtelingen waren wij onderweg tegengekomen; ook scharen vluchtend vee, dat naar den Bosch gedreven werd. Voor Rossum riep een dijkwacht ons al toe, dat wij niet verder mochten rijden, maar dat was niet waar. De dijk was al wel voor vrachtauto's en autobussen gesloten, maar zoo morgen pas voor gewone auto's verboden worden. Het is natuurlijk van belang het autoverkeer zooveel mogelijk te beperken, want elke trilling heeft verzwakking tengevolge en de Maasdijk vooral is tusschen Hedel en Rossum op sommige plaatsen heel zwak. Het water staat er zoo hoog tegen, dat er hier en daar nog maar nauwelijks een halve meter van den dijk waakt, d. w. z. boven water uitsteekt.

Door Rossum konden wij dus nog komen, maar toen was 't ook gauw uit. De weg naar Dreumel gaat eerst nog een eindje over den Waaldijk, maar buigt dan naar beneden af en duikt in het water onder; en de eenige verbinding met Dreumel is nu de Waaldijk, die echter, naar de dijkwacht ons meedeelde, alleen in den uitersten nood bereden mag worden. Dus moesten wij de auto achterlaten en te voet verder naar Dreumel, wat „maar“ een kilometer of 4 verder was.

De tocht ging tusschen het water door. Links de Waal, rechts het ondergelopen land tusschen den Waaldijk en den Maasdijk, de zak van Dreumel, Wamel, Alphen, enz. Heel in de verte, als een schemerige, donkere streep, meenden we den Maasdijk te zien. Tot aan dien dijk staat hier alles onder water en aan gene zijde van den dijk krijgt men dan weer de Maas, een andere onafzienbare watervlakte.

De Waaldijk was bezaaid met zetplankjes, weggedreven uit de steenbakkerijen in de Waalwaterwaarden, en er was ook heel wat huisraad tegen aan gedreven, o.a. een vrijwel complete café-inventaris, het buffet gekraakt en uit zijn voegen gesprongen, dat het was om medelijden te krijgen met den kastelein. Aan den anderen kant, in het onder water geloopte land, zagen we veel losgedreven boomen, zeker van een houtzagerij, massa's riet en teenhout, en een ontzaglijke collectie van allerlei huishoudelijke voorwerpen, ook een paar doode kleine dieren, kippen en een varkentje.

De tocht over den dijk was zwaar genoeg. Het eerste gedeelte was nog gegaan. Daar konden we tenminste nog op gras loopen. Maar 't tweede was niet anders dan klei. Wagens met levensmiddelen en andere behoeften voor Dreumel hadden daar diepe sporen ingetrokken. De regen had die met water gevuld, en we moesten maar zien, hoe we erdoor kwamen. Het pad der deugd kan niet zoo moeilijk te begaan zijn als dit. Gelukkig echter hadden we den wind en den regen in den rug.

Ten laatste kwamen we dan toch op Dreumel aan, d.w.z. op den dijk bij Dreumel, want Dreumel zelf ligt heelemaal rondom in 't water. Het veehuis is op 't oogenblik 't centrum van het dorp. Verderop, daar voor het veehuis, waar de eigenlijke kom van Dreumel begint, staan langs den dijk nog wat meer huizen, die ook tot Dreumel behooren, van achteren in het water en van voren droog. Daar woont op 't oogenblik de heele bevolking van Dreumel, voor zoover zij tenminste niet naar Tiel of den Bosch gevlucht is. Van de 2700 inwoners, die Dreumel heeft, zullen er een 8 à 900, meest vrouwen en kinderen, vertrokken zijn. De mannen zijn gebleven. Het vee-